

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีสหกรณ์ บ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับงานวิจัย งานเขียนที่ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายได้คิดค้นและเรียบเรียงไว้ และความรู้พื้นฐานที่สำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการดำเนินการวิจัยและการตอบคำถามงานวิจัยเพื่อให้สามารถอภิปรายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดจากการศึกษาได้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎี

- 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้
- 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
- 2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.1.4 แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่ม
- 2.1.5 แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)

ทิสนา (2545) กล่าวว่า “ กระบวนการเรียนรู้” มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย 2 ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ “ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ” ซึ่งหมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของ ผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ซึ่งได้แก่ความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์อันเป็นเป้าหมายปลายทาง (Ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (Mean) ซึ่งลักษณะทั้งสองเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน

หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนการต่างๆ ได้อย่างกระจ่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เกิดความรู้ลึกหรือเจตคติไปในทางที่เหมาะสมและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

สุพัตรา (2549) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการออกแบบและเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งด้านบวกและด้านลบ นั่นคือ คนที่รู้แล้ว อาจลดทอน จางลงหรือรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนถึงกับสามารถลบล้างความรู้เดิม หรือเปลี่ยนเป็นความรู้ชุดใหม่ ผลลัพธ์ของการเรียนรู้เรื่องใด ก็คือ ความรู้ (Knowledge) ในเรื่องนั้น นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งด้านสมอง การกระทำ และประสบการณ์ โดยเกี่ยวข้องกับความจำ ความเข้าใจ การนึกคิด การรับรู้ การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา การเรียนรู้ในเรื่องใดสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดมาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติเพื่อเกิดข้อสรุปที่เป็นการเรียนรู้ ความเข้าใจและสามารถทำได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและการเรียนรู้ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ควรเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โดยผ่านกระบวนการกลุ่มที่มีการจัดตั้งโดยสมาชิกของชุมชนที่มีความพร้อมทางความคิดระดับหนึ่ง สิ่งที่พบได้บ่อยคือหลังจากที่มีการจัดตั้งกลุ่ม เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้กลับมุ่งเน้นการถ่ายทอดเป็นลักษณะของปัจเจกเพื่อให้เกิดความรู้ด้านเทคนิคปฏิบัติ โดยขาดมิติของการทำงานกลุ่ม เมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มใหม่ๆบรรยากาศค่อนข้างดี มีความกระตือรือร้น จากนั้นแต่ละบุคคลมักมีความต้องการหาความรู้ด้านเทคนิคเฉพาะตน ความสัมพันธ์ที่มีให้กับกลุ่มลดน้อยลงไป จึงควรมีเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่มในด้านการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสารของสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนความสัมพันธ์ของ การให้และการรับแทรกอยู่ด้วยเสมอ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของกลุ่ม ลักษณะการเรียนรู้ควรมุ่งเน้นที่บรรยากาศของการเรียนรู้ ที่ก่อให้เกิดบรรยากาศของการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ผลสำเร็จของการเรียนรู้จะอยู่ที่การปฏิบัติของสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน สามารถประสานและช่วยเหลือกันตามความถนัด เกิดความสุขที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นมากกว่าจะแข่งขัน ซิงดีชิงเด่น หรือกระทำเพียงเพื่อจะให้ได้ความรู้เชิงเทคนิคเท่านั้น นอกจากนี้ การเรียนรู้ของกลุ่มจึงต้องคำนึงถึงการสร้างและสานสัมพันธ์ สมาชิกให้มีบทบาทที่เหมาะสม คือมีการจัดระเบียบกลุ่มควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์ และการเรียนรู้ของกลุ่มลีลาทรณ์ (2539) ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ดังนี้

1. เป็นกระบวนการกลุ่ม ที่เกิดจากสมาชิกครอบครัว และชุมชนได้ร่วมกัน

พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ ตั้งคำถาม หาคำตอบแนวทางอื่นๆในการพึ่งพาตนเองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการที่สมาชิกชุมชนได้มาร่วมกันคิดและทำงานร่วมกัน เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของสมาชิกที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ได้มีประสบการณ์ของการทดลองในการพึ่งพาตนเองและพัฒนาชุมชนร่วมกัน

2. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้ว สมาชิกก็น่ากลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ แล้วแต่ว่ากรณีปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังงานกลุ่มหรือไม่ เมื่อมีการทดลองตามแนวทางที่ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้วได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไปอีก กระบวนการคิด – ทำ – ทบทวน วิเคราะห์-ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่มและชุมชน

3. การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเป็นการเรียนรู้ที่พยายามจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ การเรียนรู้ของชุมชน จึงไม่ได้หมายความว่าเพียงการยกระดับสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยกันแก้ไขปัญหาของตนเองได้ อันเป็นผลที่คนในชุมชนเห็นเป็นรูปธรรม เมื่อชุมชนสามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง

4. การเรียนรู้และการทำงานเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะความสัมพันธ์แนบแน่นมากกว่าแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์เป็นเครือข่ายนี้คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ/หรือระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอแต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ เครือข่ายจึงมีโครงสร้างค่อนข้างหลวม จุติรวมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมักจะได้แก่การมีแนวคิดคล้ายคลึงกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกันอุทัยและอรศรี (2540) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาของชุมชนเกิดขึ้นด้วยวิธีการหลากหลายทั้งแบบการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำเลียนแบบ การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายแบบนี้ส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความสามารถ ความถนัดที่ไม่เท่ากันของผู้เรียนและผู้สอนแต่ละคน กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตนี้มีผลให้ชุมชน

เกิดความเข้มแข็งได้ เนื่องจากมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอด ค่านิยม แบบแผนของวิถีชีวิต บุคคลและชุมชนไปสู่รุ่นต่อไปได้ อีกทั้งยังพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตการทำมาหากิน การแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนด้วย สอดคล้องกับของทีศนา (2545) ซึ่งกล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งวิธีเรียนรู้ที่ใช้พอมองเห็นได้ง่ายจากประสบการณ์ ได้แก่วิธีการฟัง การอ่าน การตอบโต้กับผู้อื่น การซัก การถาม การเขียน การสังเกต การจดจำ การเลียนแบบ การดูตัวอย่าง การลองทำ การคิด(คิดเปรียบเทียบ คิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรอง) การลงมือทำ ฯลฯ ซึ่งเป็นกระบวนการย่อยๆ ที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้ และวิธีเรียนรู้ที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น กระบวนการทำงานของสมอง กระบวนการคิด การเกิดเจตคติ ค่านิยม ฯลฯ เป็นต้น

ประเวศ (2542) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้มี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสังเกต ให้สังเกตในสิ่งที่เห็นหรือสิ่งแวดลอม เช่น ไปดูนก ฝึเสือ หรือ แม้แต่ในการทำงาน ถ้าใครสังเกตมากก็จะเกิดปัญญามาก

2. การบันทึก คนไทยเป็นชาติพูด ไม่ชอบบันทึกสิ่งที่เห็น แม้แต่ทางการแพทย์ อาการคนไข้จำเป็นต้องบันทึกให้ละเอียดแต่บางครั้งหิบบมาคามีแต่ชื่อ คราวที่แล้วให้ยาอะไร ก็นึกไม่ออก เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็เช่นกัน ไม่รู้ว่าบันทึกไว้หรือเปล่า ดังนั้น ต้องฝึกการบันทึก เราจะฉลาดขึ้น

3. การนำเสนอ เมื่อเรียนรู้อะไรมา ต้องฝึกการนำเสนอให้เพื่อนหรือครูได้รู้

4. การฟัง รู้จักฟังคนอื่นจะทำให้ฉลาดขึ้น ฟังมากก็ฉลาดมากโบราณเรียกว่า

พหูสูตร

5. ปูจณา-วิชันา เพื่อให้เกิดความชัดเจน แจ่มแจ้ง มีการถามตอบ ถ้าฟังครูโดยไม่ถาม - ตอบ ก็ไม่แจ่มแจ้ง

6. การตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม ต้องฝึกให้นักเรียนได้ตั้งคำถาม ซึ่งคำถามมาตรฐาน 4 อย่าง ได้แก่ สิ่งนี้คืออะไร เกิดจากอะไร อะไรมีประโยชน์สำหรับเรื่องอะไร ทำอย่างไรถึงจะสำเร็จประโยชน์อันนี้

7. การค้นหาคำตอบ ให้เด็กหาคำตอบ เด็กจะสนุกไปค้นหาคำตอบทางอินเตอร์เน็ต ในหนังสือบางครั้งหาไม่เจอ เพราะคำตอบจะอยู่ในปากคนเฒ่าคนแก่ เรียกว่า “มุขปาถะ” ซึ่งมีประสบการณ์มากแต่ถูกลืม หากให้เด็กไปถามก็จะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย

8. การวิจัย เป็นการสร้างความรู้เป็นวิถีชีวิต การที่ไม่เรียนรู้วิจัย ทำให้เสียหาย

ทางเศรษฐกิจหรือทางการแพทย์ไม่น้อยกว่าแสนล้านบาท

9. การเชื่อมโยงให้เกิดปัญญา เมื่อเรียนรู้อะไรมาต้องเชื่อมโยงสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นความจริงทั้งหมดรวมทั้งเห็นตัวเองด้วย

10. การเขียน นอกจากการถามตอบแล้ว การเขียนจะพัฒนาปัญญาได้ดี เพราะ การเขียนคือการใช้พลังสมองในการคิด เรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นเรื่องราว เกิดความชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกัน

จากแนวคิดดังกล่าวเบื้องต้น สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ คือ การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสังเกต การฟัง การถ่ายทอดคำนิยามแบบแผนไปสู่รุ่นต่อไป ที่สำคัญการเรียนรู้ของกลุ่มยังเกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง จากการศึกษาปัญหาในชีวิตจริง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย มีระบบแบบแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้นำเป็นส่วนสำคัญที่จะกระตุ้นให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และสมาชิกกลุ่มต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือการมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ภาณุวัฒน์ (2550:7) ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ดังนี้ ผู้นำ คือ คนที่คิด คนที่พูด คนที่ทำอะไรแล้วคนอื่นเชื่อถือ อยากทำตาม อยากช่วยเหลือ อยากสนับสนุน และผู้นำ ยังหมายถึงบุคคลที่สามารถชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ

พัฒน์ (2529:106) ได้ให้ความหมายของผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีเด่นประกอบด้วยความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม จะต้องยอมรับความคิดเห็นของกันและกันด้วยเหตุนี้เอง สถานการณ์ที่บีบตัวขึ้น จึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำ และบางคนก็กลายเป็นผู้ตาม ดังนั้นความเป็นผู้นำจึงมักปรากฏขึ้นเพราะเหตุการณ์หรือสภาพสิ่งแวดล้อมบีบตัว อย่างไรก็ตาม

ส่วนประกอบที่สำคัญที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมเนื่องมาจากคุณลักษณะประจำตัวอีกด้วย เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

นอกจากนี้ โดแนลด์ อาร์ เพสเตอร์ แห่งสถาบันเวอจินเนีย พลีเทคนิก (อ้างในพัฒนา บุญยรัตพันธุ์,

2529:106 - 108) ได้ให้ความหมายของผู้นำ คือ “ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ” โดยพิจารณาความหมายนี้จะพบว่า ผู้นำต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ผู้นำต้องมีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มต้องการ
- 2) ผู้นำต้องมีผู้ตาม ได้แก่ สมาชิกภายในกลุ่ม
- 3) ต้องมีสถานการณ์ที่จะใช้ความรู้
- 4) ผู้นำต้องมีความสามารถที่จะใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเข้าทำนองรู้ได้

ใช้เป็นผู้นำโดยทั่วไป ควรมีคุณลักษณะที่พอจะสังเกตได้ คือ เป็นผู้ที่บุคคลในชุมชนยกย่องนับถือ เป็นผู้ที่สามารถชักจูง และก่อให้เกิดแรงศรัทธาในกลุ่มคน เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษาหารือแก่ผู้อื่น มีความคิดริเริ่มทันต่อเหตุการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการศึกษาดี และมีแนวคิดอันเป็นประชาธิปไตย นอกจากคุณสมบัติเฉพาะตัวข้อใด ข้อหนึ่งหรือหลายข้อร่วมกันเช่นนี้อาจจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคมด้านอื่น ๆ ประกอบอีกด้วย เช่น เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นเจ้าของที่ดิน มีตำแหน่งฐานะที่สืบต่อกันมา หรือได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น ตำแหน่งทางการเมือง ตำแหน่งทางศาสนา ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลชักจูงคนอื่นได้ ผู้นำที่ดีนั้นจะไม่ใช้ผู้นำที่ใช้อำนาจในการทำงานให้บรรลุผล แต่จะเป็นผู้นำที่สามารถชักจูงคนอื่นให้มีจิตใจคล้อยตาม โดยอาศัยเหตุผล ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ประสพการณ์ ความคิดริเริ่ม ความสามารถ การให้บริการและการกระทำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในลักษณะผู้นำท้องถิ่นแบบใหม่ อันเป็นคุณลักษณะของผู้นำ ได้แก่

1. เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวประชาชน และความต้องการที่จะปรับปรุงตนเอง
2. เป็นผู้ที่รักทำงานร่วมกับประชาชน
3. เป็นผู้ที่ประชาชนชอบและกล่าวถึงเสมอ
4. เป็นผู้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี
5. เป็นผู้ที่ยากเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ
6. เป็นผู้ที่จะตั้งใจจะทำงานเพื่อส่วนรวม
7. เป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน

8. เป็นผู้มีสุขภาพดี
9. เป็นผู้อยู่ในศีลธรรม
10. เป็นผู้มีความสุจริตใจ
11. เป็นผู้ที่เชื่อถือได้
12. เป็นผู้ที่ให้เกียรติยกย่องคนอื่น
13. เป็นผู้ที่เคยให้ความช่วยเหลือร่วมมือในงานส่วนรวม
14. เป็นมิตรที่ดีของคนทุกชั้นวรรณะ
15. เป็นผู้ที่พร้อมที่จะรับซึ่งเหตุผลและปรึกษาหารือกับผู้อื่นในปัญหาสำคัญๆ ของท้องถิ่น

ภาณุวัฒน์ (2550: 8) ได้กล่าวถึง บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ไว้ดังนี้

1) ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน (Maintenance of Membership) หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับคนภายในกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน

2) ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective Attainment) หมายถึงจะต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจ และต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

3) ผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ภายในกลุ่ม(Group Interaction Facilitation) หมายถึง จะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวก ให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดีของสมาชิกในกลุ่ม การติดต่อสื่อสารที่ดี เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

จากแนวคิดนี้จะเห็นว่า ผู้นำ คือผู้ที่สามารถชักจูงหรือชี้นำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ และผู้นำคือผู้ที่มีบุคลิกภาพดีเด่น ประกอบด้วยมีความสามารถพิเศษในชุมชนนั้น มีความรู้ ความสามารถมีความผูกพันกับกลุ่ม ยอมรับความคอเห็นซึ่งกันและกัน ผู้นำต้องมีคุณลักษณะประจำตัว คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ นอกจากนี้ ผู้นำโดยทั่วไป จะมีคุณลักษณะที่สังเกตได้คือ เป็นผู้ที่บุคคลในชุมชนยกย่องนับถือ เป็นผู้ที่สามารถชักจูง และก่อให้เกิดแรงศรัทธาในกลุ่มคน เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ คำปรึกษาหารือแก่ผู้อื่น มีความคิดริเริ่มทันต่อเหตุการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการศึกษาดี และมีแนวคิดอันเป็นประชาธิปไตย สามารถชักจูงคนอื่นให้มีจิตใจคล้อยตาม โดยอาศัยเหตุผล ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ประสพการณ์ ความคิดริเริ่ม ความสามารถ การให้บริการ ประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน

ปฏิบัติการกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในกลุ่ม ซึ่งจะเอื้อให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ (2527) ได้เสนอหลักการและแนวทางการพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นต้นคือ การร่วมกันค้นหาข้อมูลศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาและละปัญหา การร่วมปรึกษาหารือ วางนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนและหน่วยงานที่วางไว้ การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย การร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผล จนถึงการร่วมบำรุงรักษาโครงการระยะยาว

นำชัย (2529) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหาเพราะประชาชนย่อมรู้ปัญหาของตนได้ดีที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามา
มีบทบาทในการระบุปัญหาแล้วขั้นต่อไปก็คือการร่วมกันวางแผน โครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหของพวกเขาด้วยตัวเอง การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรง ร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีผลทำให้พวกเขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึก
ร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การทำงาน มีประสิทธิภาพ

Cohen and Uphoff (1977) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ได้ให้ความหมายว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว

ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน(Implementation)ด้วย และการตัดสินใจยังเกี่ยวกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์(Benefit) การประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ส่วนองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) อาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การร่วมมือรวมทั้งการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ทางด้านส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

การพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่การพัฒนาอีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ขาดไม่ได้ในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเอง โดยการแสดงออกซึ่งเสรีภาพของประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างประชาชนจะต้องคิดค้นขึ้นมาเอง สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกตีความหมายไปในลักษณะที่เน้นการให้ประชาชนมีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจคิดค้นปัญหาและดำเนินการในขั้นตอนต่างๆของการพัฒนา คือการที่ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆในสังคม รวมถึงตลอดถึงการใช้การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีดังต่อไปนี้

1. พื้นฐานของการเข้าร่วม ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมมาจากปัจจัยภายใน จะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอก โดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชนเองถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆก็จะลดลง

2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลาการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆจะใช้เวลามากน้อยต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอ และฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้าร่วมมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

นรินทร์ (อ้างในอรวรรณ พันธุ์เนตร, 2541) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา จะเห็นว่ากิจกรรมการพัฒนาใดๆก็ตาม หากประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองแล้วกิจกรรมนั้นก็มิอาจสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากว่าประชาชนมีความรู้ เข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้ จะสามารถมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและค้นหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหา ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และร่วมควบคุมติดตามประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

และนอกจากนี้ นรินทร์ (อ้างในอรวรรณ พันธุ์เนตร, 2541) ยังได้อธิบายถึงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะถ้าหากว่าบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเองแล้วการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆก็ไม่อาจเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อบุคคลในชุมชนนั้นได้ เพราะบุคคลในชุมชนนั้นจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ความรู้จะต้องยอมรับ คือบุคคล

ในชุมชนซึ่งเป็นผู้อยู่กับปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาของตนดีที่สุด แต่เขาจะมองปัญหานั้นได้ไม่ชัดเจนหรือเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะ เขาจึงมองเห็นสาเหตุของปัญหาของตนเด่นชัดขึ้น ดังนั้น บุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามาส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ปัญหานั้นต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้

ปัญหาของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วมคือ จะต้องให้บุคคลได้เรียนรู้ในเรื่องของการวางแผนและการดำเนินกิจกรรม การแสวงหาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือ เพื่อที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ บุคคลยังต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน การแก้ไขปัญหาอาจจะกระทำได้หลายวิธีแต่จะมีวิธีที่ดีที่สุดในเรื่องดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งอยู่ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำจนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่า จะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองและชุมชนกำลังเผชิญอยู่

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว จะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การปฏิบัติงานด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตนเองพร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การประเมินผลด้วยตนเองจะทำให้บุคคลและชุมชนความตระหนักว่ากิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร และควรจะพิจารณาดำเนินการต่อไปอย่างไร ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้มากขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานใดๆ ก็ตามควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นคือ การร่วมค้นคว้าหาข้อมูล ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาและปัญหา การร่วมปรึกษาหารือ วางนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมในการปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังมี 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ มีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน และ 2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง คือ การมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน ซึ่ง

เมื่อสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือการมีส่วนร่วมเป็นบางส่วนก็จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4 แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่ม

อำนาจ (2544: 276-283) กล่าวว่า ในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยจะพิจารณาถึงกระบวนการจัดการ (Management Process) ในด้านการวางแผน (Planning) การจัดการองค์การ (Organizing) การนำหรือการสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นหลักการจัดการที่ใช้กันอยู่ทั่วไป โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องสัมพันธ์กันเพื่อให้การใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลและตอบสนองต่อการเจริญของกิจการ

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการกลุ่มสตรีสหกรณ์ บ้านต้นผึ้งว่ากลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างไร และเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหรือไม่ อย่างไร

2.1.5 แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน

สุภางค์ (2546) กล่าวว่า แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน คือแนวคิดที่ถือว่าชุมชนเป็นหน่วยรวมทางสังคมที่นักวิจัยกำลังทำการศึกษาอยู่ จำเป็นจะต้องวิเคราะห์หน่วยนี้ให้เห็นภาพรวมของปฏิสัมพันธ์ของระบบหรือสถาบันต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ การวิเคราะห์ชุมชนเป็นการนำภาพชุมชนมาแยกแยะเป็นระบบย่อยเพื่อให้เข้าใจความสลับซับซ้อนทั้งในตัวระบบเองและระหว่างระบบเหล่านั้น และเกิดความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอันได้แก่ ความเกี่ยวพันของระบบเศรษฐกิจ ระบบนิเวศวิทยา ระบบการเมือง ระบบวัฒนธรรม ฯลฯ นั่นเอง ในการวิเคราะห์ชุมชนนักวิจัยจึงต้องนำระบบต่างๆ มาศึกษาทุกระบบและบูรณาการระบบเหล่านั้นเข้าด้วยกัน อนึ่งนักวิจัยต้องพิจารณาชุมชนในภาพที่มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงด้วย ไม่ใช่ศึกษาเฉพาะภาพนิ่งของชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในการวิจัยเชิงคุณภาพต้องมีการวิเคราะห์ชุมชนของบ้านต้นผึ้ง เพื่อให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ต่างๆ ของบ้านต้นผึ้ง ความเกี่ยวพันด้านโครงสร้างทางสังคมของชุมชน การเมืองและวัฒนธรรมว่ามีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านต้นผึ้งในด้านใดบ้าง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มูลนิธิอภัยภูเบศร (2541: 2) ศึกษาวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพศูนย์ศึกษาคุณาด้านเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ขององค์กรเครือข่ายอภัยภูเบศรมีลักษณะที่

สำคัญคือ การใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนนำมาสู่การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง ผู้นำชุมชนถือเป็นบุคคลสำคัญที่มีประสบการณ์ในงานพัฒนาชุมชนมายาวนาน มูลนิธิอภัยภูเบศร ร่วมกับเครือข่ายชาวบ้านได้ตระหนัก

ถึงความสำคัญขององค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาและทักษะความสามารถของผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอด เชื่อมโยง คุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม และจากผลการพัฒนาและเตรียมความพร้อมของศูนย์ศึกษาคุณาด้านเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม ทำให้ผู้นำชาวบ้านเกิดความพร้อม เกิดการเรียนรู้ ขยายผลการเรียนรู้ และรวมตัวกันเป็นเครือข่าย

ส่วนมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์(ม.ป.ป.: 84) งานวิจัยโครงการพลังแผ่นดิน:กรณีศึกษาด้านธุรกิจชุมชน. จากการศึกษาพบว่า แกนนำในแต่ละกลุ่มธุรกิจชุมชนมีบทบาทต่อแนวความคิดของกลุ่มและกระบวนการพัฒนากลุ่มเป็นอย่างมาก เช่น (1) กลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองเปี้ยะ ที่แกนนำได้ใช้แนวคิดเรื่องการออมทรัพย์ มาพัฒนาสู่ความเข้มแข็ง (2) กลุ่มชุมชนไม้เรียง ที่มีแกนนำที่เน้นด้านการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน มีสภาผู้นำไม้เรียง จนสามารถมีแผนชุมชนจากชุมชนตนเองได้ (3) กลุ่มบ้านสมุนไพรศิริวัง ที่แกนนำได้นำแนวคิดประสบการณ์ตนเองในการทำงาน ก่อนมาอยู่ที่กลุ่มในการสร้างกระบวนการกลุ่ม เช่น การเริ่มจากครอบครัว (4) กลุ่มแม่บ้านท่าทราย แกนนำที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้มาถ่ายทอดให้กับกลุ่ม

นวพร (2545) ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการเรียนรู้ดั้งเดิมของชุมชน พบว่าเป็น การเรียนรู้ที่ได้รับโดยการสืบทอดจากครอบครัวและชุมชนในรูปแบบของการสอน การอบรม การสั่งสอน และการดูว่ากล่าวตักเตือน นอกจากนี้แล้วการเรียนรู้ยังเกิดจากการทำงานและการร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การร่วมกลุ่มกิจกรรมที่แลกเปลี่ยนแรงงานกันและกลุ่มกิจกรรมตามประเพณี เช่น งานบุญวันพระ หรืองานประเพณีอื่น การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปโดยความสมัครใจและทำกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของตนเองโดยไม่มีใครบังคับ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้

เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน สำหรับเงื่อนไขการเรียนรู้แบบดั้งเดิมได้แก่ ความจำเป็นของบุคคลในสังคมที่ต้องเรียนรู้ การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคม ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือด้านแรงงาน การทำกิจกรรมทางประเพณี ความเชื่อ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต้องเอื้ออาทร ช่วยเหลือกันกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2543.อ้างถึงใน วรรณกรรมปริทัศน์เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546:117) พัชร ลาสูด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักศึกษาศาสนาบ้านราชภัฏมหาสารคาม เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาท้องถิ่น” ผลการวิจัย พบว่าผู้นำชุมชนควรให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาเสพติดในชุมชน ปัญหาการประสานระหว่างผู้นำกับสมาชิกในชุมชนที่ยังไม่มีความใกล้ชิดและรับรู้ปัญหาได้มากเท่าที่ควร ปัญหาจากการแสดงบทบาทเป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชน ความล่าช้าในการแก้ไขปัญหาเพื่อประชาชน รวมทั้งปัญหาจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมเก่าแก่และภูมิปัญญาในชุมชน ผู้ทำการวิจัยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในด้านบุคลิกและมนุษยสัมพันธ์ว่า บุคลิกภาพที่ดีของผู้นำชุมชนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวบ้าน จากการศึกษาความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน พบว่าความรู้ความสามารถมีความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านการศึกษาในชุมชนทำให้ผู้นำชุมชนสามารถเป็นตัวแทนทางราชการได้ดี

ซึ่งสอดคล้องกับ จักรมณฑ์ (2550 :1-4) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการดำรงชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านที่จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 คน ได้แก่ พ่อคำเดื่อง ภาษี พ่อผาย สร้อยสระกลาง พ่อสุทธี นันท์ ปรัชญพฤทธิ และพ่อบุญเดิม ชัยลา ซึ่งปราชญ์ทั้ง 4 ได้ลงความเห็นร่วมกันว่าปัญหาการเกษตรที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นเกษตรพอเพียง หรือเกษตรธรรมชาติ นั้น มักเป็นการมองแต่ในทางเทคนิค ไม่มีใครสนใจถึงแก่นแท้ของการทำการเกษตรที่แท้จริงว่า จริงๆแล้วนั้นเป็นเรื่องของการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยมีหลักการหรือวิชาการเป็นแค่เพียงกรอบนำ ส่วนจะได้ผลหรือไม่นั้น ต้องอยู่ที่การปฏิบัติ การเรียนรู้ระหว่างกัน โดยมีการพัฒนาผู้นำชุมชนที่ทำงานร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ให้ได้เรียนรู้ร่วมกัน ให้เป็นผู้เผยแพร่แนวคิดการทำการเกษตร

หลากหลายหรือเกษตรประณีต ปลูกหลายอย่างให้พอบริโภคในพื้นที่ทำกินของแต่ละคนก่อน
โดยให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันในผลผลิตที่ไม่สามารถผลิตได้เอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved